



M E D E D E L I N G E N
VAN DE STICHTING
FAMILIE VIS VAN ZAANDYK

Nummer 13, januari 1985
Redactie: Jacob Vis JCz
Dirk Vis

Adres: Lagedijk 120, 1544 BK Zaandijk

gironummer van de Stichting: 3220631.

T E R N A G E D A C H T E N I S

Op 10 december overleed in Huize Westerholm te Haren op 82-jarige leeftijd Dina Anna Jacoba Vis, echtgenote van drs. L.J. J. Olivier.

Dien Olivier kwam een uitzonderlijke plaats toe in onze grote familiekring die haar node zal missen. Zij was het enige kind uit het tweede huwelijk van Jacob Vis Junior, een der kleinzoons van Jacob Vis en Aaltje van Bergen. Bij de geboorte van deze dochter was Jacob Vis Jr bijna 67 jaar. Dien verschilde 44 jaar met haar oudste broer, Jacob Jan Vis. Haar vier 'halfbroers', zoons uit vaders eerste huwelijk, waren voor haar een soort 'ooms', buiten haar gezichtskring levend in eigen gezinnen. Evenals haar veel oudere halfzuster Annetje Cornelia Vis (1860-1939) werd zij verpleegster.

Dien was door haar krachtige persoonlijkheid een stralend element bij onze familie-reunies die zij, samen met haar man, graag bijwoonde. Wij verwelkomden haar daar als ons aller 'tante'; Dien was inderdaad de tante van een aantal familieleden waarvan sommigen ouder waren dan zij zelf. Zij liet zich dit tante-schap opgewekt welgevallen en waardeerde het dat zij op latere leeftijd nog met zoveel naaste familieleden nader heeft kunnen kennismaken.

Voor Leen en hun kinderen is Dien's heengaan een groot verlies; voor haar zelf was het ten slotte een uitkomst. De laatste tijd was zij zozeer gehandicapt en in alles van anderen afhankelijk dat het leven voor haar, met haar dynamische natuur, bijna ondragelijk was geworden. Toch bewaren we een blijde herinnering aan ons laatste bezoek bij haar, een maand voor het einde.

Op 22 oktober 1984 overleed te City Beach, West-Australië, Ir. Jan Charles Cornelis Vis, geboren te Malang 5 febru-

ari 1918, echtgenoot van Elisabeth Wilhelmina ten Seldam.

In een werkzaam, afwisselend en zeker niet gemakkelijk leven, grotendeels ver van Holland doorgebracht, heeft deze Jan Vis niettemin daadwerkelijke belangstelling getoond in wat zich hier in de familiekring manifesteerde. Dat bleek uit zijn bijdrage voor de verschijning van VIS A SAANDYK. Ook overigens menen wij dat zijn interesse levendig bleef, totdat de laatste jaren zijn gezondheidstoestand hem steeds meer beperking oplegde. Onze deelneming gaat uit naar zijn vrouw en kinderen bij dit grote verlies.

Als we goed zijn ingelicht was zijn eerste vóórnaam, Jan, een vernoeming naar zijn oudoom Jan Marinus Vis. Hij was de kleinzoon van diens broer Cornelis Jacob Vis (1854-1896) en diens echtgenote Elisabeth Thieme.

We hopen dat er contact mag ontstaan tussen de Australische familie Vis en de clan hier in Holland. Het aantal jongere gezinnen in de familie is gering. Onze belangstelling gaat uit naar de lotgeval- len van de kinderen en kleinkinderen van Ir. Jan C.C. Vis.

Op 22 augustus 1984 overleed te Bern in zijn 79e levensjaar Dr. Karl Eberhard Johann Friedrich (Hans-Fritz) von Tschärner, echtgenoot van Johanna Cornelia (Nanska) Vis.

Hoewel we onze aangehuwde neef Hans-Fritz nooit in ons midden hebben mogen zien heeft hij èn als echtgenoot van Nanska èn als geïnteresseerde in de genealogie deel uitgemaakt van de kring onzer familiecontacten. Hij deed ons groot genoeg door de schenking van een exemplaar van het 'Stammbuch der Familie Von Tschärner in Bern' (1920). De stamreeks van dit oude zwitserse geslacht van regenten en militairen - in de 18e eeuw waren ook leden in dienst van de Republiek der Nederlanden - vangt aan met Lucius Tschärner, geb. 1481 in Chur. Diens zoon Hans, burgemeester in Chur, werd in 1558 door keizer Ferdinand I geadeld, feitelijk een erkenning van oude 'Grundadel'.

Hans-Fritz was enthousiast alpinist en een zeer bereisd man van grote geografische kennis. Deze zomer moest een zeereis wegens ziekte voortijdig worden afgebroken. Wij roepen hem nu het vaarwel toe op zijn allerlaatste reis en wensen Nanska van harte de kracht toe om het onherstelbare gemis te kunnen dragen.

VAN HET NEDERLANDSE

ZOUT Wim Wennekes

Van oudsher tot amper een eeuw geleden kwam al ons zout uit de zee. Toen boorde in het voorjaar van 1887 de baron van Twickel bij Delden op zijn landgoed naar koel, helder water. Hij vond zuiver zout, niets meer en niets minder.

Daarmee begon een zoektocht, een successtory die nog lang niet ten einde lijkt: via het Koninklijke Zout naar de recente winstexplosie van de multinational Akzo.

Los daarvan acht Delden de tijd gekomen voor een zoutmuseum en een waardig gedenkteken. Een gedenkteken voor wie?

Steenzoutlagen

Met ir. G. J. Alders, production manager bij Akzo Zout Chemie in Hengelo (op enkele kilometers van Delden) maak ik bijna honderd jaar later een rondgang langs de bedrijvigheid die volgde op de vondst bij Twickel.

Als een jaknikker hoor ik aan hoe het zout in de bodem ontstond en hoe het er uit wordt gehaald. Langs honderden meters diepe leidingen wordt zoet water naar de steenzoutlagen geleid en als pekkel weer omhoog gepompt. Verhalend over rookgas, carbonaat en kristallisatie voert Alders zijn bezoeker via een loopbrug over de opvangtanks waarin het sist, borrelt en schuimt. Het volgende moment staan we in de nok van een zacht glanzend ruimteschip dat dient om het water te verdampen tot alleen het zout overblijft. Nog aangrijpender is de aanblik van een torenhoge voorraadschuur waarin het gewonnen zout in bergen ligt opgeslagen. Een hel licht beschijnt dit witte landschap.

(bekort)

Nergens op de fabriek is een schilderij, buste of plaquette aangebracht ter herinnering aan de man die deze zaak voor zijn geestesoog had. "We doen hier niet aan persoonsverheerlijking," zegt Alders en zo ongeveer staat het ook in het gedenkboek der firma: "Wij hebben gemeend in de geest van onze onderneming te handelen door geen personen afzonderlijk te noemen, aangezien wij allen toch, op onze eigen wijze en plaats, het zout der aarde zijn."

Aanleiding om de geschiedenis van de Nederlandse zoutindustrie na te gaan is het plan in de gemeente Delden het voormalige gemeentehuis in te richten als zoutmuseum en de plek waar het eerste Nederlandse zout werd gevonden te markeren met een gedenkteken. Een gedenkteken voor wie? Voor Rodolphe Frédéric baron van Heeckeren van Wassenaer? Of voor Ko Vis uit Zaandijk?

Mr. Dirk Vis, de in het Noordhollandse Bergen rustende directeur van de Amsterdamse Rietveldacademie, hoopt dat bij deze gelegenheid voor eens en altijd wordt gebeiteld: Jacob Pieter Vis (1858 - 1924), grondlegger van de Koninklijke Nederlandse Zoutindustrie. In zijn hoedanigheid als voorzitter van de stichting Familie Vis van Zaandijk zegt hij: "De enige erkenning die voor zover wij weten, hem persoonlijk ten deel is gevallen is de benoeming kort voor zijn dood tot lid van het Bataafsche Genootschap voor proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam. Als een erkenning mag ook het



Rodolphe Frederic baron van Heeckeren van Wassenaer

aan Ko gewijde hoofdstuk gelden in de majestueus uitgevoerde familiechroniek Vis A Saandyk, waar het niet dat deze uitgave slechts in een oplage van duizend werd gedrukt en dat er nog honderden exemplaren op een koper wachten. Toen Dirk Vis in 1974 bij AKZO aanklopte voor een donatie teneinde de verschijning van het werk mogelijk te maken werd dit geweigerd. Het concern nam zelfs niet één exemplaar af.

Te midden van de portretten van dode Vissen en dekenisten gevuld met familiememorabilia vertelt Dirk (een achter-achterneef) hoe Ko in de ban van het zout raakte: "Hij was kleurenblind en vanwege die handicap kon hij in de verffabriek van zijn vader weinig uitrichten. Wit kon hij wel onderscheiden en dus ook zout, een grondstof bij de verffabricage. Zo moet hij in 1886 op het idee zijn gekomen een zoutziederij te beginnen."

Zoutziederijen vond je in die tijd in iedere gemeente van enige importantie. Uit het buitenland geïmporteerd ruw zout werd er gezuiverd voor doorverkoop naar afnemers, die het gebruikten in het huishouden (ook voor het conserveren van levensmiddelen), voor het looien van leer, het glazuren van aardewerk, het verven van textiel, het stremmen van kaas en de vervaardiging van onder meer zeep, ijs, gas, zink en margarine. Zout was kortom een belangrijk artikel waarvan de betekenis toenam naarmate men meer toepassingsmogelijkheden ontdekte. Vooral in de opkomende chemie was dat het geval. Zo vond Nicolas le Blanc uit dat je uit zout soda kon bereiden, terwijl de uitvinding van de dynamo door Siemens de mogelijkheid schiep om zout door middel van electrolyse te splitsen in haar elementen natrium en chloor.

Ko Vis was van deze ontwikkelingen op de hoogte door zijn broer Gerhard, auteur van boeken over chemie en uitvinder van verschillende chemische patenten, waaronder het geneesmiddel Analgeen dr. Vis.

Op grond van de mededeling van Gerhard dat de chemie steeds meer zout vereiste begon Ko aan schaalvergroting van zijn ziederij te denken, doch in Zaandijk waren de uitbreidingsmogelijkheden beperkt. Een naburige drukker klaagde voortdurend over milieuoverlast en bovendien zat Vis in Zaandijk te ver van de haven Rotterdam waar het ruwe zout

uit het buitenland werd aangevoerd. Uitkomst bracht een associatie met de zoutziederij Kolff te Kralingscheveer, waarheen de activiteiten in 1892 werden overgeheveld.

In de geest van Vis rijpte toen al het idee voor een *Saline*, een onderneming ter exploitatie van het zout in de bodem van Twente.



Jacob Pieter Vis (1858-1924), grondlegger van de Nederlandse Zoutindustrie

Ondanks de voorzorgen van baron Van Heeckeren van Wasse-naer was de vondst bij Twickel namelijk toch uitgelekt en beschreven tot in bladen als *De Wereldkroniek* en *Het Album der Natuur*. Vis las deze berichten met grote belangstelling maar achtte de tijd nog niet gekomen om onmiddellijk rond Twickel te gaan boren.

Wat hem vooral tegenhield was de nog door Napoleon uitgevaardigde Mijnwet van 1810 die bepaalde dat alle delfstoffen in de Hollandse bodem aan de staat toevielen. Bovendien was het geen uitgemaakte zaak wat lonender was: ruw zout uit het buitenland blijven importeren of de zoutwinning geheel in eigen hand nemen. Alles bij elkaar zou het na de vondst bij Twickel ruim dertig jaar duren totdat in 1918 de oprichting van de Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie een feit werd.

Pekelwater

In het Rijksarchief te Zwolle worden de stukken bewaard die op deze aanloopperiode betrekking hebben: dozen vol potloodkrabbels, brieven en telegrammen. Daaronder bevinden zich resultaten van proefboringen, berekeningen als (22 x 106 : 136)

= 17 Ko Soda, bedankbriefjes aan de Hoofdintendant van het leger voor het uitlenen van stafkaarten, brieven aan politici en verslagen van talloze oriëntatierizen van Vis naar buitenlandse zoutmijnen en chemische industrieën. Het zijn geen papieren waarin Vis persoonlijke ontboezemingen doet of op literaire wijze voor zijn belangen pleit. Wel illustreren ze te zamen de taai volhardendheid van de Zaandijker.

Zo had hij onder meer een hele strijd te voeren tegen de textielkoningen Van Heek. Deze vreesden schade voor hun blekerijen wanneer Vis zijn afgewerkte pekewater in de Twentse beken loosde. Dat zou tot verzilting kunnen leiden. Doodnuchter pareerde Vis echter deze bezwaren door in een verweerschrift aan te voeren: 'Het ligt in de bedoeling het op te pompen zout water te benutten door er zout uit te produceren — dit toch is het bedrijf waar het om te doen is.'

Eén ander probleem was de plek vinden waar het meeste zout in de bodem zat. Bij verschillende geologen ging Vis daarvoor te rade die hem op de kaart Eibergen aanwezen. In afwachting van politieke besluiten over een wijziging van de Mijnwet waagde Vis daar in 1902 een proefboring. Het resultaat is na te lezen in pakken telegrammen.

Bij 540 meter: 'Het is een ware loterij; per slot van rekening is alles nog even onbestemd als bij 500 m, maar wij zullen blijven hopen.'

Bij 664 meter: 'Het is ellendig dat wij steeds in het duister tasten.'

Uiteindelijk werd bij 751 meter besloten te stoppen met dit avontuur, ook al omdat politiek Den Haag intussen een voor Vis ongunstig besluit had genomen.

Vis in 1903 aan een medewerker: 'U dankend voor de administratie schuiven wij hiermede het gordijn omlaag als zijnde het eerste bedrijf tot opsporing van zout in de bodem van ons land afgelopen. Wie zullen de acteurs zijn in het tweede bedrijf?'

De Tweede Kamer bepaalde dat deskundigen van de Rijksgeologische Dienst het opsporingswerk moesten overnemen. Wanneer zij op rijke zoutlagen stuiten zou de staat deze moeten exploiteren, zo was de mening van de meerderheid. Terwijl de Dienst zocht (en zout vond in Twente én in de Achterhoek)

bleef Vis ministers en kamerleden bestoken met alternatieve mogelijkheden, zoals: '...om tot staatsexploitatie te komen zou het aanbeveling verdienen de op te richten exploitatie de eerste jaren te doen geschieden door een met het bedrijf volkomen vertrouwde particuliere maatschappij, waarbij een vertegenwoordiger van de Staat zitting heeft in het bestuur'.

Zoutlobby

De verantwoordelijken weigerden er echter op in te gaan en ondernamen zelf niets, zodat het hele idee voor een Hollandse Saline verflauwde tot in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Deze oorlog werkte uiteindelijk in het voordeel van Vis doordat er een zouttekort door ontstond.

De belangrijkste leverancier Duitsland hield zoutexporten tegen, onder meer door er zware heffingen op te leggen. Met nieuwe hoop begon Vis brieven te schrijven aan ministers en kamerleden, ditmaal met als resultaat dat hij werd uitgenodigd voor besprekingen in Den Haag. De minister van Handel, Nijverheid en Industrie kreeg hij 'op zijn hand, evenals een deel der Tweede Kamer, maar in eerste instantie (in 1917) werd het voorstel tot particuliere exploitatie van de Hollandse zoutlagen toch afgestemd.

Voordat de Kamer het voorstel verwierp maakte Vis zich voorstellingen over de toekomst. Aan zijn chemisch deskundige broer Gerhard, die hem assistentie beloofde bij het opstarten, schreef hij: 'Sapperloot, wat zullen wij er een mooie zaak van maken! Denk nu eens aan, dat het ons gelukt de zaak spoedig voor elkaar te brengen en dat je, juist in het mooie jaargetijde te Ruurlo komt wonen, om met een auto naar de terreinen te gaan. Wat zouden wij allen een mooien zomer kunnen doorbrengen en wat zouden wij nuttig voor ons lief en heerlijk vaderland werken.'

Na de afwijzing was Vis tijdelijk geknakt, maar intussen werkte de tijd verder in zijn voordeel. Het zouttekort werd steeds nijpender.

Wéér begon Vis brieven te verzenden. Zo liet hij dwarsliggende volksvertegenwoordigers weten: 'In ons hooge College van de Tweede Kamer had men een anderen toon moeten hooren; dit was mijn indruk toen ik het nagenoeg voltooide werk in duigen zag vallen — het werk, waarmee ik hoopte, het landsbelang te dienen.'

E E N E X C U R S T E N A A R D E
H A A R L E M M E R M E E R
(1854 of '55)

We weten hoe Albert Vis Cornsz. (1835-1876) zich als pionier in de Haarlemmeer vestigde op de gronden die zijn vader Cornelis Vis (1811-1874) daar kort na de drooglegging had gekocht (VIS A SAANDYK bl. 286 vlg.). De Zaandijker papierfabrikant Jan Jacobsz. Honig (1792-1867), die vele boekdelen met aantekeningen heeft nagelaten, maakte spoedig daarna met nog enig ander gezelschap een reisje naar dit pas in gebruik genomen land. Hij doet daarvan verslag in zijn 'Reisjournaal' dl. II, aanvangende 1853. De heer Simon Honig, bezitter van dit Journaal was zo vriendelijk ons kopie te geven van de passages waarin wordt verteld van een bezoek aan de landerijen van Cs. Vis. We weten niet waar de heren reizigers zich bevonden (Haarlem? Amsterdam?) op het moment dat het verslag als volgt aanvangt:

' ... besloten dus, om, daar van de in deze aankomende sportrein op avontuur rijdende vigilantes tot vervoer van passagiers in de stad eenige zonder vracht te krijgen waren blijven staan, met een dezer te accorderen ons na Halfweg Haarlem te brengen, dat na wensch gelukte en kwamen alzoo tijdig aldaar aan, in de herberg het Huis ter Hart bij de Vries iets gebruikende en daar eens gevraagd hebbende hoe men best de Haarlemmer Meer Polder zoude kunnen bezoeken men raden ons aan om dit per Spoortrein te doen, daar deze ook verhuurder van Rijtuig was. Zoo waren wij hier aan een best adres, wij bestelde dan hier rijtuig, doch daar het onbepaald was hoe lang wij in de Meer zoude vertoeven, zoo kon hij op onze vraag hoeveel wij daarvoor moesten betalen ons niets bepaalds zeggen, doch zijne verzekering en vertrouwen daarop wij over zijne behandeling niet zoude hebben te beklagen zoo besloten wij dan maar direct een rijtuig te laten inspannen. Dit voorgekomen en opgestapt reden wij naar de pont die agter Halfweg tot overvaart over de Ringdijk is aangelegd en daarmede overgevaren zijnde, reden wij de voor 4 jaren nog eene onoverzienbare waterplas, nu in land herschapen, in. Toen wij van de Ringdijk langs de Y-weg opreden werden wij reeds verrast door het gezicht van reeds afgeoogste akkers en de aanbouw van menig boerenhuis. Aan deze weg

een kwartier uur gaans was er een reed aanmerkelijk gevorderd, behorende aan de Heer Cornelis Vis alhier. De aanleg van dit huis is op eene goede wijze aangelegd want zijnde zeer geschikt zoo voor Boerderij als bouwerij, een goede stalling voor koeyen en paarden benevens berging voor hooi als graan en voor 't laatste ook een dorsch schuur, eene goede woonkamer en zoo genaamde Heerekamer, een zijkamer, goede kelder en verder was 't Huis doelmatig ingerigt. Wij troffen het zeer goed, zijnde de Zoon van de Heer vis, Albert, aan de plaats benevens de timmerbaas Aart Verlaan van hier. De Zoon van de Heer vis zal als genegendheid hebbende voor de Boerestand deze Plaats bewonen. Wij voor ons moeten elk die genie voor de Boerestand hebben alsints die keus billijken, doch ons vragende of wij ons om op eene plaats zoo als er alles noch uitziet te wonen, daar mee konde verëenigen, dan moeten volmondig bekennen dit geene betrekking onzer keuze zoude zijn. Wat dit over 10 à 20 jaren zijn zal als alles op eene meer geschikte en regelgematige wijze zal zijn ingerigt, zoude welligt eene andere zaak zijn, want de Beemster, Purmer en verdre Meeren waren ook niet anders begonnen wat zij thans zijn. Hier de huizing rond gezien en over 't een en ander sprekende, werde bekend dat de plaats 20 Bunders groot was en dat 't aanbouw zijnde huis plus minus f 7000 zoude kosten en dan dit een en ander met de aankoop van het land berekend, dan zoude zoo wat op f.1000 't Runder komen te staan.

Van hier reden wij verder de Yweg op en lings omslaande reden langs de Spaarwouder weg en langs het hoofd kanaal tot aan het Stoomgemaal de Lynden, hier reden wij door een hoek der Meer welke noch onbebouwd was en eerdaags zoude verkogt worden. Doch de grond had hier een min gunstig aanzien, als zijn veel veenachtig en was niet zoo goed als van de door ons bezochte plaats, hoe wel die ook noch niet van de beste was, maar voor eene onze streek wonende zeer gelegen is.

Aan de Lynden namen (we) in een aanlegplaats bij de oppasser der Fabriek, tegelijk herbergier, een kop koffie en reden vervolgens weder na Halfweg langs de ringvaart en kwamen aldaar wel voldaan over ons heer(lijk) Polder togtje terug, waar wij daar nog ruim tijd over hadden eer de spoortrein van Haarlem aankwam en alhier stil hield.

Hoewel sedert alle treinen alhier passagiers innemen en af zetten, daar vroeger dit maar met enkele het geval was, zoo namen hier een karbonaat en broodtje met vleesch en glas wijn, dat ons beide zeer goed smaakte en bij betaaling over de koste van het Rijtuig daar onder niet te klagen hadden. Bij zamen-spraken met de kastelein en vrouw en onze opmerking makende op de grote vernaderingen die wij alhier beleefd hebben en de tijden noch herinnerende toen van de Westzaander Overtoom dagelijks een schuit des Morgens en des Avonds afvoer op Halfweg en ook van daar op Westzaan en de overgang van Passagiers uit de trekschuiten van Amsterdam en Haarlem of omgekeerd, - het eerste bestaat niet meer en het laatste was thans bij vroeger niets meer, daar alles met de als vliegende stoomwagen langs de IJzerbaan gaat ... Ja, ons heugde noch hoe daar vroeger een fort gestaan had, door Lodewijk Napoleon, gewezen Koning van Holland gestigd. Dit zagen wij, alsmede de levendigheid van af en aankomende trekschuiten en pleisterende rijtuigen nog afgebeeld op een paar vakken behangsel-doek in de gelagkamer. (Men heeft hier ook een paar koppen geschilderd in een glas ruit der beide deuren, voorstellende een mans- en vrouwenbeeld die een glurende blik als 't ware in de kamer slaan om te zien wat daar in voorvalt en een veelbetekenend gelaat tonen dat vrij goed getroffen is).

Die verlopen dagen gaven veel vertier aan deze plaats, die (door) dit nieuw vervoermiddel geheel waren opgehouden en als eene dode plaats geworden. Doch men had nu een bemoedigend vooruitzicht.

... ..
Tot zover het reisverslag van Jan Jacobsz Honig die zich op zijn oude dag mocht verbazen over alle nieuwigheden die zich in die moderne wereld vertoonden. De enorme droogmakerij en vooral de snelle ijzeren baan hadden alles veranderd. Hij zou zich onmogelijk hebben kunnen indenken hoe alles in die omgeving van Schiphol zich een 130 jaar later zou vertonen. En ook dat zal weer veranderen ...

Tijdens het overnemen van dit reisverslag komt mij een oude aantekening onder ogen waaruit blijkt dat de twee Zandijker heren hun reisje maakten op 9 september 1854, dus enige maanden voor dat de heer Cornelis Vis de eerste produkten uit de Meer aan de koning stuurde.

A F S C H E I D D R S . P . V I S
(ontleend aan de Zierikzeesche Nieuws
bode van 7 sept. 1984)

ZIERIKZEE - 'Je was een wijs rektor; er is op deze school dankzij jou erg veel bereikt. Je hebt mij erg gestimuleerd en ik heb erg veel van je kunnen leren. Ik wil de danken voor alles wat je gedaan hebt voor de school en voor de mensen daarin.' Deze woorden sprak de kersverse rektor van de Rijksscholengemeenschap 'Professor Zee-man' te Zierikzee, de heer R. Soesman, donderdagmiddag tijdens het officiële afscheid tot zijn voorganger, drs. P. Vis. De afscheidsbijeenkomst, die door een groot aantal genodigden werd bijgewoond, werd gehouden in de aula van het RSG-gebouw aan het Hatfieldpark te Zierikzee.

Als laatste in de rij van negen sprekers was aan de heer Soesman, zoals hij het zelf uitdrukte, 'de eer om je op figuurlijke wijze de school uit te praten. Ik doe dat evenwel met zeer gemengde gevoelens.'

De heer Soesman stond in zijn toespraak even stil bij het feit dat maar weinig mensen de scheidende rektor werkelijk goed kennen. 'Wie is Piet Vis eigenlijk werkelijk? In zijn werk vallen een groot aantal zaken duidelijk op: deskundigheid, nauwkeurigheid, zorgvuldigheid, bedachtzaamheid; hij heeft hart voor de zaak en is een pleitbezorger voor de belangen van personeel en leerlingen. Hij heeft een hekel aan conflicten en aan oneerlijkheid, heeft een grote integriteit en een groot gevoel voor diplomatie. Ik heb in de loop der jaren echter ook andere kanten van je persoonlijkheid leren kennen: een grote sociale bewogenheid en een sterk rechtvaardigheidsgevoel en idealisme. Toch ben je, ondanks je positie en je carrière, een gewoon mens gebleven.'

De heer Soesman wenste het echtpaar Vis nog vele jaren gezondheid toe om samen die dingen te kunnen doen, die er de afgelopen jaren bij zijn blijven liggen.

LEVENS VULLING

In zijn dankwoord gaf de heer Vis toe op dit moment een wat onwennig gevoel te hebben. 'Ik heb altijd met heel veel plezier mijn werk gedaan, tot op het laatste moment. Nu ik mijn taak heb overgedragen, moet ik nog wel even wennen aan het feit, het nu rustiger aan te kunnen doen.'

Hij noemde zijn Zierikzeese periode de werkkring die hem het meeste voldoening heeft geschonken. 'Mijn hele persoon werd in beslag genomen door dit werk. Dat, samen



met het feit dat ik hier iets met een grote mate van verantwoordelijkheid kon opbouwen, is eigenlijk mijn levensvulling geweest.' Hij gaf daarbij wel te kennen dat hij die taak alleen heeft kunnen verrichten dank zij de steun en de medewerking van vele kanten.

Ten overstaan van alle aanwezigen liet de heer Vis overigens blijken er zich terdege van bewust te zijn dat ook zijn vrouw een grote inbreng heeft gehad in het slagen van zijn loopbaan. Hij sprak haar toe met de volgende woorden: 'Tineke, zonder jou steun had ik dit allemaal niet kunnen volbrengen. Je toonde steeds een grote belangstelling voor het schoolwerk en je was voor mij een rust- en steunpunt thuis, tussen alle turbulente ontwikkelingen in.'

Voor zijn opvolger had de heer Vis een bemoedigend woord. 'Ik weet dat het geen gemakkelijke taak is. Toen niet, en nu ook niet, zeker niet met het oog op de nodige veranderingen op onderwijsgebied die nog in het verschiet liggen. Ik weet dat jij het schip van deze school in de komende jaren door de woelige zee heen zal sturen. Deze gedachte maakt het voor mij een stuk gemakkelijker om terug te treden. De school blijft niet onverzorgd achter en zal nog tal van jaren een belangrijke rol

spelen in de infra-structuur van deze streek. Ik kan nu die dingen gaan doen, waaraan ik de afgelopen jaren niet ben toegekomen.'

Na afloop van het officiële gedeelte was er voor de genodigden gelegenheid om het echtpaar Vis de hand te schudden en zo persoonlijk afscheid te nemen van de man, die vele jaren het gezicht van de R S G voor een groot deel heeft bepaald.

Tot zover dus de Zierikzeesche Nieuwsbode. Wij sluiten ons van harte aan bij de goede wensen voor Piet, zijn vrouw en de kinderen. In onze ogen - die van de redactie van deze Mededelingen - is hij nog een jonge man en we vleien ons met de hoop dat hij deze jongere kracht voor een deel zal willen wijden aan de toekomstige belangen van de Stichting Familie Vis van Zaandijk, waarvan hij bestuurslid is.

De auteur van het geschiedverhaal in onze familiekroniek wil daar nog iets aan toevoegen. Uit de waardering die Piet Vis met zijn werk heeft geogst blijkt weer dat ook hij in zijn leven en werken streeft naar het

D I L I G E N S D I G N U S E X P E R T U S

N A A R P A R I J S I N 1 8 5 7

(vervolg)

Dingsdag 23 Junij, 4e dag.

Des morgens 5½ uur kwamen wij te Parijs aan, alwaar wij bij het Station direct een rijtuig namen om ons à la Rue Montmartre Hotel de France et Champagne te rijden, alhier aangekomen zijnde was het eerste werk ons te wasschen en vervolgens de brieven naar de Zaan geschreven, om onze goede overkomst en - bevinding te melden.

Nadat wij ontbeten hadden, hebben wij ons 3 uren door de stad laten rijden, om een weinig met de ligging en straten bekend te worden, en bezigtigden en passant het schoone hetgeen zich onderweg opdeet; ook reden wij door de Champs Elysée, l'arc de Triomphe en zoo langs het Hypodrome naar het meer (le Lac) genaamd, het geen zeer aangenaam gelegen is; verder zijn wij na afloop van ons toertje de stad eens ingewandeld en hebben toen gezocht naar eene restauratie bij Richard doch vonden hem niet, dus besloten toen maar eene andere in te loopen, alwaar het ons toen eerst slecht beviel, daar bijna al het eten met uijen was klaar gemaakt; na aldaar slecht gegeten te hebben begrepen wij eens naar het Park te wandelen alwaar muziek was der Dragoniers. Hier een oogenblik vertoefd ~~te~~ hebbende zijn wij gegaan naar de Boulevards, waar het vol was met Rijtuigen die gedurig heen en weder reden, en bij gevolg heel genoeglijk was, aldaar voor een Estaminet te zitten om de drukte eens waar te nemen. Aldaar zittende kwam er juist een kerel met plan's van de stad, alwaar wij toen een kaart kochten waar wij dien reis toen veel gemak van hadden; na ons alhier eenige tijd te hebben opgehouden, zijn wij weder naar ons Hôtel gegaan, en ons aldaar gewasschen hebbende, namen wij een rijtuig (des avonds 8 uur) om ons au Jardin Mabile te rijden; deze tuin was geheel en al geillumineerd, en dan de Fonteynen welke daar nog sprongen, leverde bij deze illuminatie een prachtig gezicht op, en werd nog veraanganaamt door vuurwerk, Muziek en Dans; verder kon men zich nog in deze tuin amuseren, met verschillende soorten van spelen, kortom het is geheel en al voor het genoeg aangelegen. Hier mede was weder deze dag geëindigd.

Woensdag 24 Junij, 5e dag.

Des morgens gewandeld naar het Cimitière de l'Est of Père la Chaise, eene begraaf-

plaats, welke de mooiste wel waardig is te bezigtigen door hare gedenkzuilen en grafschriften, welke men daar bij honderden kan vinden; aldaar een uur rondgewandeld te hebben, zijn wij per Omnibus gegaan naar Jardin de Plantes et Menagerie, hetwelk ook door hare bergachtige ligging zeer merkwaardig is te bezigtigen. Ook heeft men in deze tuin eene groote vijver waarin een fregatschip, in miniature, was gelegen; echter wat de beesten betreft, hebben wij weinig bijzonders gevonden; alhier eenige tijd vertoefd te hebben, zijn wij gewandeld à l'Eglise Notre Dame, alwaar wij eene geleide kregen die ons al de kleedingstukken, sieraden en schilderstukken liet zien, en verder ons eenige uitlegging gaf. Ook hebben wij daar onder anderen het Portrait van Sijbourgezien; van daar zijn wij toen weder gewandeld, naar eene restauratie, waar het ons een weinig beter beviel dan de vorige, doch was noch niet volkomen naar genoegen, Na afloop dezer zijn wij gegaan naar het Caffé de la Rotombe het geen zeer aangenaam gelegen is, daar er des avonds ten 6 uur altijd een corps muzykanten der Dragoniers kwamen, en zich dan rondom de Fonteyn (welke zich daar bevond) schaarden, het geen tusschen deze gebouwen, een schoone weerkaatsing gaf. Ook vonden wij daar voor het eerst het Handelsblad, het geen bij ons zeer welkom was, daar wij toen weder eens konden zien wat voor nieuws er aan de Zaan voorviel; na aldaar een kop koffy gebruikt te hebben zijn wij weder gewandeld naar de Champs Elysée, tot de Arc de l'Etoile, daar wij naar het Hypodrome meenden te gaan, doch aan de Arc de l'Etoile gekomen zagen wij dat het des middags in plaats van des avonds speelde; dus wij besloten toen slechts, na iets gebruikt te hebben naar het Cirque Imperial te gaan, alwaar wij 8½ uur aankwamen, en 10½ uur was het zelve reeds afgeloopen, het byzonderst dat wij daar nog hebben gezien was het koord dansen op schaatsen; daar het toen nog te vroeg was om naar ons Hotel te gaan, hebben wij ons nog een weinig gediverteerd, met eene fête chantante, in de Champs Elysée, van waar wij toen na afloop dezer naar ons Hotel zijn gereden.

Donderdag 25 Junij, 6e dag.

Des morgens vroegtijdig gewandeld au Champs de Mars het geen een zeer uitgestrekt plein is, ten dienste der exercitiën; bij ons genaamd het Drilveld, al-

waar men in de onmiddellijke nabijheid l'Ecole Militaire heeft, welke wij ook nog bezocht hebben, doch hier was niet veel byzonders te zien, daar wij bijna niets anders zagen, dan de slaapvertrekken, waar nog verscheidene soldaten lagen te slapen. Van daar zijn wij gegaan naar het Hôtel des Invalides, welke inrigting ook zeer mooi is, vooral de kerk welke zich daarin bevindt, die door verscheidene schilderstukken is versierd; tevens was het juist middag 12 uur en zagen toen eene massa ketels met soep etc. wegdragen; na dit gezien te hebben, begaven wij ons naar de Graftombe van Napoleon I, al waar wij op vertoon van onze paspoort mogten ingaan. Dit was uiterst prachtig, het is een geheel rond gebouw, en van boven koepelsgewijze, alleen ter eere van Napoleon I opgericht, alwaar zich in het midden van dit gebouw de graftombe bevindt, waar men boven om heen kan loopen, hetzelfde te bezigtigen. Deze graftombe is uit een stuk marmer gehouden; boven is het gebouw in acht hoeken verdeeld, waar men ook nog eenige gedenkzuilen der familie vindt, en op ieder een beeld geplaatst, welke allen op de Tombeau staren. Ook vindt men er een altaar van welke de vier pilaren, de leuning van de trap en alzoo meer van het kostelijkste marmer zijn; naar beneden konden wij niet gaan daar het gesloten was. Dit alles weder gezien hebbende, zijn wij gewandeld naar het Palais de l'Industrie of zoogenaamd het Glazen Paleis, waar wij bij de twee uren hebben zoek gebragt. Beneden in dit gebouw was het geheel als eene Engelsche Tuin aangelegd, afgewisseld door schoone beelden, ook had men aldaar ook eene vyver met een brugje, waar in zich ook nog een fontein bevond, en boven hebben wij duizenden schilderijen gezien, waaronder prachtige stukken waren; van daar zijn wij nog even in de Champs Elisée gegaan om een weinig van onze wandeling uit te rusten en na aldaar iets gebruikt te hebben, zijn wij gewandeld au Palais Royal, alwaar wij bij Richard à la carte hebben gedineerd, hetgeen ons daar zeer goed beviel; na afloop dezer naar het Caffé de la Rotombe, om het Handelsblad te lezen en een kop koffy te gebruiken. Vervolgens zijn wij weder naar ons Hotel gewandeld, om te informeren, waar wij ons het best weder zouden kunnen amuseren, en zijn toen na deze informatie, per Omnibus au chemin de fer gegaan, om naar het Bois de Boulogne te vertrekken, waar het Grand Fête de Nuit

was. Aldaar was weder druk bezocht, duizenden equipages welke gedurig om het Meer reden het welk zich in dit Bosch bevindt, en zich een kwartier gaan's in de lengte uitstrekt, ook bevinden zich op dit Meer Venetiaansche gondels, gevuld met Dames en Heeren, en waren ook geillumineerd het geen bij de avond een schoon gezicht opleverde; deze drukte weder bijgewoond hebbende, zijn wij weder gewandeld au chemin de Fer om weder ten 10 $\frac{1}{2}$ uur naar Parijs te vertrekken, aldaar om 10 $\frac{1}{2}$ uur aangekomen, zijn wij even aan het dwalen geraakt, daar wij dien weg nog niet geloopt hadden, doch kwamen weder met $\frac{1}{2}$ uur in de Champs Elusée aan, waar wij ons nog $\frac{1}{2}$ uur, met naar de muzyk te hooren geamuseerd hebben, daar het toen juist afliep, dus zijn toen na afloop dezer weder naar ons Hôtel gegaan, waarmede deze dag weder gepasseerd was.

Vrijdag 26 Junij, 7e dag.

Op nieuw prachtig weder doch zeer warm. Des morgens zijn wij per Omnibus naar Pantheon gegaan, hetwelk een zeer schoone kerk is, het oogenblik dat wij daar waren, was het juist dienst doch hebben de Pastoor geen woord hooren spreken, daar hij niets anders deed dan zich eene enkele keer voor het altaar neder te knielen. In deze kerk bevinden zich drie altaren, doch is niet zoo mooi als l'Eglise Notre Dâme. Van daar zijn wij gegaan au Palais- et Chardin de Luxembourg hetwelk ook zeer schoon gelegen is, ook hebben wij in het Palais zelve geweest waar wij zeer schoone schilderstukken gezien hebben, ook waren aldaar wel twintig personen aanwezig eenige van die stukken te copiëren, aldaar eenige tijd vertoefd te hebben, hebben wij in de Rus de Luxembourg een Litre bier gebruikt, en zijn verder gegaan à l'Hôtel de Clunij waar verschillende oudheden te zien waren; als Harnassen, moordtuigen, eenige oude beelden etc. Vervolgens zijn wij gewandeld à l'Eglise Val de Grâce, doch mogten dezelve niet binnengaan, hetgeen ons echter weinig speet, daar de deuren toch open waren en wij alzoo dezelve goed konden bezigtigen; van daar weder terug à l'Observatoire waar wij ook te vergeefs kwamen daar hetzelfde niet te zien was. Toen begrepen wij om naar het Hôtel de la Monnaie te gaan, alwaar wij aangekomen zijnde ook niet mogten binnen gaan dan op vertoon van een bewijs van de President, daar wij dit natuurlijk niet hadden konden wij onverrichter zaken weder heengaan.

(vervolgd)